

הגאון רבי לייב מינצברג זצ"ל

רב 'קהל עדת ירושלים', מחבר ספרי 'בן מלך'

החידוש בגדרי הקרבנות מעת הקמת אהל מועד

חידוש דיני הקרבנות עם הקמת המשכן

סדר הקרבנות המבואר בפרשת ויקרא, שינה את תבנית מעשה הקרבנות מכפי שהיה עד שהוקם המשכן. מפרשה זו ואילך נשתנתה בהרבה עבודת הקרבנות מכפי שהיה מאז בריאת העולם – שהיו אבות העולם מקריבים קרבנות לה' כמפורש בכמה וכמה כתובים – וכאן נקבעו להם דינים קבועים, גדרים חדשים בעצם מהות הקרבנות, הנובעים מהמצב המחודש.

שכך אמרו בברייתא¹, 'תניא עד שלא הוקם המשכן, הבמות מותרות ועבודה בבכורות, והכל כשירין להקריב בהמה חיה ועוף זכרים ונקבות תמימין ובעלי מומין, טהורין אבל לא טמאין וכו', ונכרים בזמן הזה רשאים לעשות כן'.

אשר מבואר בזה, שמלבד עצם הקמת המשכן שהיה בזה חידוש וזכות עצומה שהקב"ה השכין שכינתו בישראל, היא חוללה עמה גם שינוי עצום, שיש לו משמעות להלכה בכללות דיני הקרבנות בישראל. ואם עד אז היה ניתן להקריב כל מיני בעלי חיים טהורים, כגון חיות טהורות כצבי וכאיל, ועופות טהורים כמו אווזים ותרנגולים ברבורים ושליו, מכאן ואילך אין מקריבין אלא בקר וצאן, תורים ובני יונה. וכן כל דיני זכר ותמים, הכל החל רק מאהל מועד ואילך.

ונראה כי מאחר שהוקם המשכן, הרי הקרבנות אינם 'קרבן' סתם, אלא הם קרבן הנקרב 'באהל מועד' לפני ה'. וכיון שהקרבנות כולם יקבלו מעתה ואילך צורה חדשה של קרבנות של המקדש שהוא בית ה', ממילא נקבעים בזה דיני הקרבנות כפי שהם מתאימים וראויים למצב מחודש זה.

כי עד עתה היו הקרבנות נקרבים לה' בכל מקום שהוא, במזבח ובבמה, וכך עשו קין והבל ונח, וכל האבות. אך עתה בא ספר ויקרא ללמד את דיני הקרבנות המיוחדים שנתחדשו באהל מועד. וכל זה מונח בפתיחת לשון הכתוב בתחילת הספר:

וַיִּקְרָא אֵל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֵהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר: (ויקרא א, א)

ומעתה עלינו לדעת מהו אפוא הגדר שנתחדש בהקרבה של אהל מועד, שהוא היסוד והשורש לכל הדינים שקבעה תורה בקרבנות הנקרבים באהל מועד כמו שנתבאר.

¹ זבחים קטו עמוד ב.

אוהל מועד – הקב"ה מקבל את הקרבנות ממקומו בארץ

והנה בפרשה זו גם נתחדשו סוגי קרבנות שלא מצינו עד כה – כמו המנחות. שהמנחה היא סוג קרבן שונה במהותו מקרבנות בהמות ועופות. לא רק בשל העדר חשיבותה החומרית או חשיבותה הממונית, אלא עצם הדבר שהמנחה נקרכת מחיטים ושעורים – ולא מבעלי חיים – אין כאן נתינת נפש לה' שהיא ביטוי מרכזי בכל קרבן אחר מן החי. אין כאן לא דם ולא כפרה מנפש הבשר שהיא בדם,

”כִּי נִפְשׁ הַבֶּשֶׂר בְּדָם הוּא וְאֲנִי נֹתְתִיו לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי הַדָּם הוּא בְּנַפְשׁ יְכַפֵּר” (ויקרא יז, א).

והנראה בזה שכל ההלכות המחודשות, שרשם ויסודם נובע מהמציאות המחודשת שהחלה מאז הוקם המשכן. אשר עבודת הקרבנות מעתה כבר אין היא לה' היושב בשמים, אלא לה' השוכן במקדש שבתוך ישראל. כך שעם ישראל עומדים כלפי השם יתברך כביכול כמו לפני מלך הנמצא בארץ, ואז באה ההנהגה של 'מלכותא דרקיעא כעין מלכותא דארעא'.

וכך איתא במדרש²: "ר' עזריה בשם ר' יהודה ב"ר סימון, משל למלך שכעס על מטרונה וטרדה והוציאה מתוך פלטרין. שלו לאחר זמן בקש להחזירה, אמרה יחדש לי דבר ואח"כ הוא מחזירני. כך לשעבר היה אדם שרוי בג"ע במחנה השכינה, כעס עליו הקב"ה וגירשו ממחיצתו. כשיצאו ישראל ממצרים בקש הקב"ה להחזיר ישראל למחיצתו, ואמר להם שיעשו לו משכן וישכון בתוכם, כמה דתימא וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְגו'³. אמרו ישראל, יחדש לנו הקב"ה דבר אחד שהוא חפץ להחזירנו אצלו. מה הוא החידוש, לשעבר היה הקב"ה מקבל קרבנות מלמעלן, וְיָרַח ה' אֶת רֵיחַ הַנִּיחֹחַ⁴, ועכשיו יהיה מקבל קרבנות מלמטן, הה"ד: יבא דודי לַגִּנוֹ⁵, זו השכינה, וְיֹאכַל פְּרִי מִגְּדִי, אלו הקרבנות".

הקרבן לא רק כהקרבת 'נפש' אלא כהקרבת 'מאכל'

מעתה נראה שזה הטעם שרק באוהל מועד נתחדשה הקרבת 'מנחה' לה'. כי עד עתה הייתה ההקרבה לגבוה הקרבת נפש חיה, שהיא הקרבה של מציאות רוחנית, דהיינו נתינת הנפש לה'. אמנם בהקמת אוהל מועד חידשה התורה שיש גם סוג הקרבה של הבאת מיני סולת ומאפה על מזבח גבוה, ועולה לרצון לפני ה' כעולה וכקרבן לריח ניחוח.

מכאן ואילך כבר מופיעים ביטויים המתארים את הקרבנות בבחינת מאכל. כמופיע הרבה בלשונות הכתובים: "קִרְבְּנֵי לֶחְמֵי לֶאֱשִׁי", "לֶחֶם אֲשֶׁה". כביכול יש כאן לחם ובשר הנאכל, אשר זוהי כמובן הצורה הסמלית כיצד נקרבים הקרבנות.

² במדבר רבה פרשה יג פסקה ב.

³ שמות כה, ח.

⁴ בראשית ח, כא.

⁵ שיר השירים ד, טז.

והנה לפי האמת אין מקום לשום ענייני אכילה ומאכלים כי אם במושגי הארץ, ולכן כל עוד שמקריבים לפני ה' היושב בשמים, וכסאו בשמים כמאמר הכתוב "ה' בְּשָׁמַיִם הֵכִין פֶּסָאוֹ"⁶, אזי אין מקום להקרבה ונתינה לגבוה כי אם הקרבת נפש בלבד. כי אכילה גשמית לא תבוא בה שום זיקה ויחוס כלפי שמים, שאינו מקום אכילה ושתיה כל עיקר. ורק הנפש תשוב אל האלוקים?⁷ [ואפילו משה רבינו בעלותו למרום נאמר בו "לֶחֶם לֹא אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה"⁸, כי הוא מקום נשלל מן השייכות לבחינת אכילה]. אלא כאמור עיקר הקרבת הקרבנות הייתה בכוונה של נתינת הנפש, והנפש היא דבר רוחני ושמימי.

אמנם עם התחדש המצב הנשגב הלזה של "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכְכֶם"⁹, כבר עמידתנו כלפי הקב"ה היא כביכול לפני המלך הנמצא בארץ. אשר לכך נצטוו ישראל לעשות לו בית ואהל בתבנית של בית וכלים – כמו שולחן ומנורה.

והנה בגין כך גם מדיני הבית לתת לחם על השולחן אשר לפני ה', ככתוב "וְנָתַתָּ עַל הַשְּׁלֶחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד"¹⁰. הרי שיש יחס של הקרבת ועריכת 'לחם הפנים' לפני ה', שכביכול הוא יתברך מקבל את היחס שבני ישראל עורכים לפניו לחם, מאז שבא לשכון בתוכם בבית ובמקדש אשר כונן ביניהם.

ומאז הוא שנתחדשה גם בתורת הקרבנות פרשת מנחות – שכבר יש הקרבת 'לחם' על שולחן גבוה, שהם הם המנחות.

היוצאת מן הכלל הזו היא מנחתו של קין, שהייתה מפרי האדמה ולא מבעלי חיים. אך זה יבואר על פי מה שכתבנו במקום אחר¹¹, שבתקופה הקדומה היה כל העולם בבחינת מקום ה', שעדיין הייתה השכינה גם בתחתונים. אבל אחר כל חטאי אותם הדורות נסתלקה השכינה מן העולם ושורה בשמים, ואכן מני אז לא מצינו הקרבה רק של נפש. ורק אצל עם ישראל חזרה השכינה לשרות בתוכם, וכבר יש מקום להקרבת לחם, וכמו שביארנו.

ואכן הביטוי הנפוץ בקרבנות שהם נקראים 'לחם' לא מופיע בספר שמות, כי אם בספר ויקרא. היינו אחר הקמת אהל מועד, שאז נאמר בקרבנות שהם "לחם אשה" "ריח ניחוח לה".

והנה הפעם הראשונה שהוזכר 'לחם' אצל קרבנות, הוא בקרבן שלמים שנאמר בו "וְהִקְטִירוּ הַכֹּהֵן הַמְזַבֵּחַ לֶחֶם אִשָּׁה לַה'¹². ואף שגם העולה נקראת קרבן לחם, כמו שנאמר בעולת התמיד "אֶת קָרְבָּנִי לֶחֶם"¹³, וקשה, מדוע הקרבן הוגדר כלחם רק בשלמים ולא בעולה הכתובה לפנייה בפרשת ויקרא. אפשר דזה משום שרק אחר שנזכרה פרשת מנחות –

⁶ תהלים קג, יט.

⁷ על פי קהלת יב, ז.

⁸ שמות לד, כח.

⁹ שמות כה, ח.

¹⁰ שמות כה, ל.

¹¹ בן מלך שבת קודש, שער א, מאמר ד, אות ב; בן מלך על בראשית חלק א, מאמרי פרשת בראשית, מאמר יד; ושם, מאמרי פרשת נח מאמר א.

¹² ויקרא ג, יא.

¹³ במדבר כח, ב.

שנכתבה בתורה בין עולה לשלמים – אזי כבר ראוי להגדיר גם קרבנות מן החי, שיש בהם הקרבת לחם בנוסף על הקרבת הנפש. כי לפי הנתבאר, פרשת המנחות היא הגילוי הזה שהקרבנות נקרבים גם בתורת לחם, שכן אין בהם דם הנפש ואף על פי כן ראויים המה להקרבה. ומכאן כבר יאות לומר גם על הקרבנות האחרים שיש בהם לחם אשה לה'.

[ונראה שמן הענין הזה הודגש בכמה מקומות בספר ויקרא שהקרבנות הם 'לחם אלוקיך'¹⁴, והיינו כיון שהגדר המחודש הזה של 'לחם' הוא היסוד והשורש לאמור שם בגודל חובת הקדושה של הכהנים, כיון שהם זוכים לבחינת ידידות נשגבה כזו של הבאת לחם גבוה].

פרשת מנחות דווקא לישראל

ובזה תובן היטב ההלכה הפסוקה שאין מקבלים מנחות מן הנכרים¹⁵. כי על כן, רק עם ישראל זכו לכך שה' שוכן בארץ בתוכם, אבל ביחס לאומות העולם ה' יושב בשמים. ולכן גם עתה אין הם מקריבים אלא 'נפש', ואין להם הקרבת מנחות שהיא הבאת לחם כאמור.

ונראה שהבדל זה אין משמעותו רק חידוש מיוחד כלפי הקרבת מנחות, אלא בזה נעוץ המפתח לכללות הדינים שנתחדשו בספר ויקרא, בעת הקמת אהל מועד. כי מאז הקמתו יש מציאות של הבאת לחם לפני ה', ומני אז בכל הקרבנות נתחדש בהם גם בחינה של 'מאכלים', כביכול יש הבאת מאכל לגבוה. וכפי שאכן מצינו שגם הקרבנות עצמם לחם יקראו – 'לחם אשה', 'קרבני לחמי', אשר לשון זה מופיע בתורה רק מפרשת ויקרא ואילך¹⁶, דהיינו מהקמת אהל מועד. כלומר שאחר שהקב"ה נמצא בתוכנו כמלך השוכן בארץ, אזי נתחדש שבכל הקרבנות כבר יש בהם גם גדר זה. דהיינו שיש בהם בחינת אכילת גבוה, ומעתה כל קרבן מתחלק לשניים – בזריקת הדם ישנה 'הקרבת הנפש', ובהקטרת האימורים ישנה 'הקרבת המאכל'.

והנה היא חביבות נפלאה ועצומה מאת ה' לישראל. אשר לא זו בלבד שבא לשכון בקרבם בארץ, אלא אף מוכן להחשיב את הקרבנות לראותם כמאכלו. כביכול ישראל מגישים את לחם המלך, וכביכול הם מפרנסים אותו ועורכים לו שולחן – 'אף על פי שאתם נותנים לאישים, מעלה אני עליכם כבנים המפרנסים לאביהם'¹⁷.

כשרות שאר חיות ובעלי מומין לקרבנות

ולפי האמור יש לבאר שזה גם הטעם למה שהבאנו מדברי הברייתא דזבחים, שעד שלא הוקם המשכן היו כל בהמות, חיות ועופות טהורין כשרים להקרבה. כי מאחר שעד אז כל משמעות הקרבן הייתה רק 'הקרבת נפש', הנה מצד גדר זה הרי כל החיות והעופות

¹⁴ כא, ה; ובפסוקים הסמוכים שם.

¹⁵ רמב"ם מעשה הקרבנות ג, ב; ויעוין ברש"י מנחות עג; ובשפת אמת שם, שבמסקנת הסוגיא לכולי עלמא אין מקבלים מהם.

¹⁶ ויקרא ג, יא; ושם, טז.

¹⁷ מדרש שיר השירים זוטא א.

הטהורים יש בהם 'נפש' מעלייתא הראויה להקרבה. אך לאחר הקמת המשכן נצטוו להקריב רק בקר וצאן, משום שאז נתחדש שההקרבה כוללת בה גם גדר של 'מאכל'. וככל שהוא בבחינת מאכל אין ראוי להקריב אלא בעלי חיים הללו שקבעה התורה, אשר בשרם משמש למאכל בסדר העולם. אבל חיות לא נועדו בעיקרם לאכילה.

והנה איתא שם עוד בברייתא, שעד שלא הוקם המשכן היו גם בעלי מומים כשרים להקרבה, ורק מחוסר אבר היה פסול. ואפשר דגם זה נובע מהדברים האמורים. שכאשר המטרה בקרבן היא לתת 'הנפש' אזי אין חיסרון במה שהבשר פגום, כל עוד שהבהמה שלימה בבניינה. אבל במחוסר אבר חסר בשלימות הבהמה וזה היה פסול בכל ענין. אכן משהוקם המשכן ונתחדש שיש בקרבן בחינת 'מאכל גבוה', אזי כבר ישנו חסרון בהבאת בעל מום אשר הוא פגם בבשר, כשם שהמום פוסל גם במנחות ונסכים¹⁸ ואפילו בעצים¹⁹.

דין הפשט וניתוח

עוד יש לבאר בזה הדינים התלויים באופן מעשה ההקרבה, שנתחדשו בהם פרטי הלכות אחר שהוקם המשכן. כגון לגבי 'הפשט וניתוח' המפורט בתחילת הפרשה, שאמרו בגמרא, 'אין הפשט וניתוח אלא מאהל מועד ואילך'²⁰. ונראה שגם זה נובע מהיות גדר הקרבנות בבחינת מאכלים, ועל כן צריך לערכם בדרך עריכת שולחן. להפשיט את העור ולחלק את חלקי הבהמה לנתחים כערוכים למנותיהם, כי כך יאה לסעודת המלך. ודין זה היינו דווקא כאשר גדרו של הקרבן הוא בהקרבת 'הבשר', ואזי יש טעם למצוה זו שיהא צריך לערוך את הבשר כמוכן לסעודה. אבל לפני הקמת המשכן, שהיה הקרבן רק כהקרבת 'הנפש', היה הכל עולה כליל לגבוה.

נתינת מלח בקרבנות נתחדשה אחר הקמת אהל מועד

וכמו כן גם לגבי מצות "על כל קרבןך תקריב מלח"²¹, גם זה נתחדש אחר שהוקם המשכן. כי הנה כבר מבואר אצלנו כי המצוה למלוח במלח היא כדי שלא יהא הבשר תפל, כלשון הרמב"ם בספר המצוות 'שאינו מותר להקריב התפל שאין בו טעם'²². ומעתה מובן שטעם זה ודאי שייך רק כשהקרבן הוא בבחינת 'מאכל', ואזי ניתנה מצוה זו. אבל כל עוד שהיה הקרבן רק בגדר נתינת נפש בלבד, אין צורך לתת עליו מלח.

ובזה יבואר באופן נפלא מדוע נכתב בתורה עיקר מצוות נתינת מלח דווקא בפרשת המנחות. וכלשון הפסוק "וְכָל קָרְבָּן מִנְחָתְךָ בְּמֶלַח תִּמְלֶח" וגו', ורק בהמשך מוסיף הכתוב "על כל

¹⁸ מנחות פז עמוד א, במשנה.

¹⁹ מנחות פה עמוד ב.

²⁰ חגיגה ו עמוד ב.

²¹ ויקרא ב, יג.

²² מצוות לא תעשה, צט.

קָרְבָּנָה תִּקְרִיב מֶלֶח". שלכאורה תמוה, מאחר שבכל הקרבנות ישנה מצוות נתינת מלח, מדוע לא נכתב הדין הכללי הזה בתחילת הפרשה כדין השייך בכל הקרבנות כולם.

אולם לפי דברינו מבואר כמין חומר, שהרי כך היא דרך התורה בכל מקום, להעמיד כל דין ומצוה במקום אשר שם הוא עיקר גדר חיובו, ואחר כך מוסיפה התורה את שאר הדברים שנאמר בהם גם כן הלכה זו. מעתה אף כאן, לפי הנתבאר לעיל שכל מהותו של קרבן מנחה אינו אלא 'לחם', ממילא בפרשת המנחה בא עיקר תוקף החיוב של נתינת מלח. ורק אח"כ מוסיף הכתוב שגם שאר הקרבנות של בעלי חיים, אף שעיקרם הקרבת נפש, מאחר שנתחדש בהם גם גדר 'מאכל', לפיכך גם בהם נאמר הכלל "על כל קָרְבָּנָה תִּקְרִיב מֶלֶח".

עניין 'ברית מלח'

ובביאורי הפסוקים²³ ביארנו בזה לשון הכתוב "וְלֹא תִשָּׁבֵת מֶלֶח בְּרִית אֱלֹקִים"²⁴. דלפי פשוטו של מקרא פירושו כי מצוות המלח יש בה הוראת חביבות נפלאה מאת ה' לישראל, שנראה דהיינו משום שהמלח הוא הביטוי העז ביותר לכך שהקרבנות הם בחינת מאכל. ולכן זה מורה ומבטא את ברית הידידות של הקב"ה עם כנסת ישראל, אשר לגודל ידידותו וקרבתו בא לשכון בתוכנו כמלך היושב בתוך עמו, עד שנאות לשוות לעבודתנו צורה של עריכת שולחן לפניו. ואנו כביכול מגישים לו מאכלים שנדרש להם 'מלח', כמאכל המוטעם המוגש לפני המלך.

ולפי הנתבאר לעיל, דהציווי לערוך לחם הפנים על שולחן המקדש, הוא הגילוי שיש יחס מחודש של הקרבת לחם לפני ה', אשר זה נתחדש אחר אהל מועד. הנה מה נפלא כי גם בלחם הפנים ישנו הביטוי של 'ברית', כמו שנאמר, "בְּיֹם הַשְּׁבֵת בְּיֹם הַשְּׁבֵת יַעֲרֹכְנוּ לִפְנֵי ה' תָּמִיד מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם"²⁵. ולכאורה תמוה מה ענין הזכרת הברית כאן אצל לחם הפנים. אכן העניין הוא כדרך שנתבאר לפנינו לגבי מלח, שמשום שמצוות נתינת המלח יש בה הוראה שהקרבן נקרב כ'מאכל' הרי דבר זה מורה על ברית ידידות עם הקב"ה. כך הוא גם לגבי לחם הפנים, שהוא כאמור הגילוי הראשוני המורה על היחס הזה שבני ישראל מקריבים 'מאכל' לחם לגבוה. ועל כן נאמר בו גם כן "בְּרִית עוֹלָם", כענין שנאמר במלח.

ויש מפרשים דברית עולם הנאמר בלחם הפנים קאי על השבת. שהשבת היא אות ברית, כמפורש במקרא שהיא "בְּרִית עוֹלָם"²⁶. אך לפי פשוטו קאי על לחם הפנים.

ברם לכשנתבונן נמצא כי הן השבת והן לחם הפנים יש בהם בחינת 'ברית עולם'. ואכן כאמור בפסוק הנ"ל, עריכת לחם הפנים הייתה בשבת דייקא, כי שניהם משתלבים יחד. שהשבת היא ברית בין הקב"ה לישראל, שהיא אות בינו ובין בני ישראל לעולם, והשבת

²³ בן מלך על ויקרא, חלק א, ביאורי הפסוקים, ב, יג. (טרם יצא לאור).

²⁴ ויקרא ב, יג.

²⁵ ויקרא כד, ח.

²⁶ שמות לא, טז.

מורה על הידידות שנתן לנו יומו – 'אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם, בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחתכם'²⁷ – ואף לחם הפנים מורה כאמור על ענין זה ממש.

ומעתה הברית בין הקב"ה ובין ישראל מתבטאת הן בנתינת השבת לישראל, שיש לנו את השבת השמימית יום מנוחתו למנוחתנו. והן בנתינת לחם הפנים מישראל להקב"ה, שיש לו כביכול את הלחם הארצי שאנו נותנים לו יתברך כאן למטה בבית ה' השוכן בישראל. הרי ששניהם יחד מהווים את שלימות הברית מצד שתי הבחינות – מלמעלה למטה [שבת ה' לישראל] ומלמטה למעלה [לחם הפנים לגבוה].

קרבן העוף דווקא מתורים ובני יונה

והנה התורה הגבילה את קרבן העוף רק מן תורים ובני יונה, ולא שאר עופות טהורים כגון תרנגולים ואווזים שאינם ראויים להקרבה. ולכאורה כלפי לייא, מדוע הוציא הכתוב את העופות הראויים יותר לאכילה, העולים על שולחנו, ואילו תורים ובני יונה שבשרם מועט ודל, הם דווקא ראויים להקרבה.

והנראה שהיא הנותנת, כי בקרבן עוף, כיוון שבשרו מועט, אזי גם אחרי הקמת המשכן אין גדרו אלא הקרבת 'נפש'. ומאחר שכן דווקא כאשר מביא בני עוף קטנים אזי ניכר בעליל שלא באו אלא להקרבת הנפש, כי הרי בשרם מועט. אכן אם יביא מיני עופות שיש בהם יותר בשר ושייך בהם בחינת 'מאכל', אזי כבר תתפרש הבאה זו כהבאת מאכל. ובזה גזרה תורה שאינו יאה להקריב לכבוד ה' כקרבן מאכל מן העוף, אלא מן הבקר והצאן בלבד, שהם יותר חשובים, והם הם מאכל הבשר במלכותא דארעא.

ומה שאין מקריבין חיות טהורות, מחמת הטעם הזה שאינם עשויים מטבעם למאכל רגיל בקרב בני אדם, ולכאורה יש לתמוה, לא יהיו אלא עופות – שמקריבם בתורת הקרבת 'נפש' גרידא. ויש לומר דסוף סוף כיון שהם מרובים בבשר, בהכרח תתפרש הבאתם כהבאת 'מאכל'. וככל שמביא לפניו קרבן מאכל, אזי אין זה מכבוד ה' להקריב לפניו מאכל אלא מן הבהמות. והבן.

דינים מיוחדים בקרבן העוף

ומטעם זה לא מצינו קרבן עוף אלא אצל עולה וחסאת ולא אצל שלמים, ואכן להלכה אין העוף בא שלמים²⁸. כי בשלמים עיקר עניינו הוא זבח של אכילת בשר. ואם כן לא שייך להקריב בו עופות, אשר כל שם הקרבן בהם הוא הקרבת הנפש בלבד. ואכן בחטאת העוף אין למזבח אלא דמו בלבד, מה שלא מצינו בשום אחד מהקרבנות.

²⁷ רש"י על שמות לא, יג.

²⁸ רמב"ם מעשה הקרבנות א, יא.

אשר מטעם זה גם אין הפשט וניתוח בעופות, כדאיתא 'עולת העוף אין צריכה הפשט'²⁹. וכן אמרו 'עולת העוף אינה צריכה ניתוח'³⁰. וגם זה מבואר יפה, שהרי הפשט וניתוח תלוי בדין הקרבת 'מאכל' כמו שביארנו, ולכן בעוף שאין בו אלא הקרבת 'נפש' אין צריך הפשט וניתוח. [אמנם עדיין דין 'מלח' נשאר גם אצל עוף³¹, אף שנתבאר לעיל שעניינו של מלח קשור בגדר הקרבת 'מאכל'.]

והנה אמרו בגמרא 'אין תמות וזכרות בעופות'³². והדברים מבוארים באופן נפלא על פי יסוד דברינו, דבעופות אין ההקרבה אלא 'הקרבת נפש', שעיקר ההקרבה בהם הוא השם שלהם דהיינו הנפש, ולא החומר שלהם דהיינו הבשר. ולכן לא נאמר בהם דין תמות וזכרות, ודינם נשאר כמו כל הקרבנות קודם שהוקם אהל מועד.³³

חובת כהונה בקרבנות רק משהוקם המשכן

והנה יש להוסיף, דגם דיני הכהונה נתחדשו מאז הוקם המשכן. כי מלפנים הייתה העבודה בבכורות – 'עד שלא הוקם המשכן עבודה בבכורות'³⁴, ועדיין לא הייתה נתונה לאהרן ובניו. ונראה הטעם בזה, כי עד שהוקם המשכן שהיה מקום השכינה בשמים, ואין המקריב בבחינת עומד לפני ה', היה די בעבודת הבכורות. אך מאז שהוקם אהל מועד וההקרבה היא לה' השוכן במקדש, ועמידת המקריב היא לפני ה', לכן נתחדשה מצוות כהונה שכבר אינו כשר לעבודה אלא מזרע אהרן קדוש ה'. וכן חלה חובת בגדי כהונה ורחיצת ידים ורגליים וכו', הכל לתוספת מעלה ורוממות במעשה הקרבנות.

גדר ההקרבה בבמת יחיד [בזמן ההיתר]

ונשאר עלינו לדון מהו גדר במת יחיד בזמן היתר הבמות [אחר הקמת אהל מועד]. שמצינו שמקצת הדינים נשאר בהן כמו קודם הקמת המשכן – שאינו צריך כהונה וכלי שרת³⁵, ובקצת דינים שווין למזבח אהל מועד – שיש בו פסולי מומין³⁶, ובמקצת דברים נחלקו בזה הדעות – אם יש הקרבת מנחות בבמה, ואם יש הפשט וניתוח בבמת יחיד. הרי שדומה במקצת להקרבת אהל מועד ובמקצת להקרבה שלפני הקמת אהל מועד. וצריך ביאור מהו גדר הקרבת קרבן בבמה. וכן יש חילוקי דינים בין במה גדולה שהייתה במת ציבור, לבין במה קטנה שהיא במה של יחיד.

²⁹ שבת קח עמוד א, וברש"י שם.

³⁰ תורת כהנים ויקרא, נדבה פרק ט.

³¹ מנחות כ עמוד א.

³² קידושין כד עמוד ב.

³³ ועיין בביאורי המקראות (ויקרא א, טו; טרם יצא לאור) מה שנתבאר על פי זה יפה דין מיצוי הדם בעוף.

³⁴ זבחים קטו עמוד ב.

³⁵ זבחים קיז עמוד ב.

³⁶ שם.

ומתבאר שיש ג' מקומות שבהם הקריבו קרבנות: א. משכן ומקדש. ב. במה גדולה. ג. במה קטנה.

והנה גדר המשכן פשוט שהוא בנין בית לה', "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנֹתַי בְּתוֹכְכֶם"³⁷, ואזי מקריבים כאמור לה' השוכן במקדש. אמנם במה גדולה אינה אלא מזבח ציבורי שמעמידים אותו לשם הקרבת קרבנות. וההבדל בין במה למקדש הוא, כי הבמה אינה מקום ה' מעיקרא, אשר בשביל זה מקריבים עליו קרבנות. אלא להיפך, שנקבע מלכתחילה לשם הקרבת קרבנות, וכל עיקר מעמדו ושמו באשר הוא המקום שנקבע להקרבת קרבנות.

דהנה היסוד של במה גדולה מפורש בסוף פרשת יתרו: "מִזְבֵּחַ אֲדָמָה תַעֲשֶׂה לִי וְזִבְחָתָ עָלָיו אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלֵמֶיךָ ... בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבִרְכָתֶיךָ"³⁸. היינו שאין כאן בית ה' כמו המקדש שהוא בעצמותו בית ה' ואף יש בו שולחן ומנורה ולחם הפנים תמיד, והקרבת קרבנות היא עבודה שעושים מחמת שהוא בית ה'. אכן במה גדולה היא מקום לזביחת הקרבנות, ואמר הקב"ה " בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבִרְכָתֶיךָ", היינו שבמקום הזה שתקבעו לעבודת הקרבנות אבוא גם אני. והגדר הוא שיהיו הקרבנות נקריבים גם בבמה גדולה לפני ה', אך אין לו מעלת המקדש שמקריבים בו לה' השוכן בארץ.

ודומה אפוא למקום תפילה, שהמתפלל שכינה כנגדו, והקב"ה משרה שכינתו בכל מקום אשר בני ישראל מעמידים בית תפילה לה'.

אמנם במה קטנה, שאינה במת ציבור וגם איננה במקום המשכן, אלא בכל מקום שרוצה האדם מקריב קרבנו. הנה המקום עצמו אינו מקודש כלל כמקום ה', וגם הקרבת הקרבנות בו אין בה הקרבת קרבן בגדר של לפני ה', אלא שהיא עבודת יחיד שמקריב קרבנו לה' שבשמים.

והנה מיסוד זה נובעים כל חילוקי הדינים בין במה גדולה לבמת יחיד, שלעניין כמה דינים הרי הקרבה בבמה גדולה שווה להקרבה במקדש, והיינו כלפי הדינים הנובעים מחמת קדושת המזבח, או מחמת שהקרבן הוא לפני ה'. ששני דברים אלו ישנם שפיר גם בבמה גדולה כמו במקדש. ורק הדינים הנובעים מחמת קדושת הבית והמקום, ליתא בבמה גדולה. אמנם בניגוד למקדש ולבמה גדולה ישנה גם במה קטנה, ששם שייכים רק דיני הקרבנות כפי שהם מתחייבים מעצם גדרו של קרבן, בלי היחס המסוים שהקרבן נקרב לפני ה', אלא גם כלפי קרבן שבשמים.

ועיין בתוספתא³⁹ ובגמרא בזבחים⁴⁰, שם נתבארו כל החילוקים בין במה גדולה לבמה קטנה בענייני הקרבנות, והצד השווה שבהם שאין בבמה קטנה דיני 'מקום' ושאר דינים שהם לפני ה'. ואילו כלפי דיני שחיטת הקרבן ושאר הדינים הנוגעים לחפצא של הקרבן, כמו זריקה,

³⁷ שמות כה, ח.

³⁸ שמות כ, כ.

³⁹ קרבנות יג.

⁴⁰ קכ עמוד א.

שמות גיליון ס

הפשט וניתוח זומן אכילת הקרבן, שווים הם בשתייהן. ורק בכל מה שנוגע לקרבנות ציבור ולהלכות 'מקום' יש מעלה לבמה גדולה לעומת במה קטנה. ועיין שם שרוב ההלכות שמיעטו בבמה קטנה אכן נתמעטו מלשון הכתוב 'לפני ה', שממעטים מזה במה קטנה, או מלשון 'מזבח'.

ולפי שאין בבמת יחיד גדר של הקרבה לפני ה', והקרבנות שעליה הם לה' שבשמים, לכן הנכרים שכל קרבנותיהם הם רק בגדר הקרבה לה' שבשמים⁴¹, ממילא לא נתמעטו מן ההקרבה בבמת יחיד.

ונראה שדבר זה שעבודת הנכרי היא לה' שבשמים, ואין שייך אצלו קדושת מזבח וקדושת המקום כמו בבמה גדולה ובמקדש, זהו גם בכללות עבודתו של הנכרי. ובמקום אחר ביארנו דמטעם זה נראה שאין איסור לעבור לפני המתפלל כאשר המתפלל הוא גוי, אף כשהוא מתפלל לה' [ולא לשאר אלילים]. כי איסור זה הוא רק מפני שהשכינה כנגדו של המתפלל, בבחינת הנאמר בפסוק זה " בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶזְכִּיר אֶת שְׁמִי - אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבְרַכְתִּיךָ ". אכן זה אינו אלא בישראל שהשכינה באה כנגד המתפלל, ויש להם המעלה של 'ושכנתי בתוכם'. אבל כל זה ליתא בעכו"ם, שכל עבודתם לה' שבשמים, ולכן אין שום קדושת מקום במקום תפילתו⁴², ותפילתו אינה אלא לה' שבשמים ולא לה' שבארץ.

המאמר עתיד להתפרסם בכרך הראשון של ספר 'בן מלך' על ויקרא. גירסה ראשונה של המאמר התפרסמה בעלון 'תורה ודעת', גיליון 170, והוא מתפרסם כאן עם הוספות רבות ושינויים. תודתנו לעורך הראשי של מכון כתבי בן מלך, הרב יחיאל ורטהימר שליט"א, על המאמר.

⁴¹ עיין מנחות עג עמוד ב.

⁴² עיין תורה ודעת כרך ה, גליון 125, מבי מדרשא אות יג.